

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Дияна Георгиева

на дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

в област на висше образование 1. Педагогически науки

професионално направление 1.2. Педагогика

докторска програма *Специална педагогика*

Автор: Мария Николаос Кириакопулу

Тема: „Холистичен подход към развитието на умения за учене на ученици със специални образователни потребности“

Научен ръководител: проф. д-р Цанка Златева Попзлатева

1. Административни акценти по конкурса

Със заповед № РД-38-659/15.12.2023 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм включена в научното жури на **Мария Николаос Кириакопулу** по процедурата за защита на дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „Доктор“. Мария Кириакопулу е докторант на редовна форма на обучение по професионално направление 1.2. Педагогика (*Специална педагогика*) във Факултет по науки за образованието и изкуствата.

2. Общо описание на представените материали

Представеният от Мария Кириакопулу комплект материали на електронен носител включва изискуемите документи според специфичните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“.

Рецензията на дисертационен труд е с обем от 221 страници, разпределени в традиционните три глави, заключение, библиография (271 заглавия: 268 на латиница и 3 на кирилица) и приложение. Визуализирани са данни в рамките на 33 таблици и 18 фигури.

3. Актуалност на темата и целесъобразност на поставените цели и задачи

Актуалността на разработваната проблематика се определя не само от мащабността и значимостта на проблема в реалния живот, но и от неговата разнообразна и многостранна интерпретация от съвременната наука. Знанието, което децата с различни възможности получават в училището, без да разбират защо им е необходимо, без да са формирали чувство за сигурност и комфорт, без да осъзнават процеса на учене, само по себе си остава „затворено“. В същото време

училищното представяне на учениците със специални образователни потребности може да бъде значително по-успешно, ако те имат ясна представа за ресурса, с който разполагат и стратегиите, чрез които ефективно да го използват. Ключът към реформиране на специалното образование и освобождаване на пространството за пълноценно протичане на приобщаващите процеси е именно в търсенето на подходи, които се отличават с гъвкава природа и всеобхватен характер. Гръцката образователна система има своята традиция в сферата на приобщаващото образование и апликацията на холистичния подход, но тя следва да се разширява и обогатява, поради което приветствам и подкрепям извършеното сериозно изследване в тази област.

4. Познаване на проблема

Докторант Кириакопулу познава проблематиката, разработена от класически и съвременни автори, публикуващи на английски и български език, като добавя свои авторски интерпретации на теоретичния материал и приложението му в практиката.

5. Методика на изследването

Съдържанието на селектираната методика за изследване включва конструиран от автора „Въпросник за приобщаване на ученици със специални образователни потребности в средните масови училища (специални педагози/ресурсни учители)“. Разработен в 4 секции, въпросникът съдържа 123 формулировки, предназначени за колекциониране на емпирични данни относно факторите (*независими променливи*), обуславящи уменията (*зависими променливи*) за учене на учениците със специални образователни потребности по модела на холистичното образование. В *първата секция* се помества обща информация за специалните педагози и ресурсните учители, а *втората* предоставя данни за демографския профил на учениците. *Третата секция* на въпросника е допълнена от гръцки стандартизиран вариант на обобщена скала за експертни оценки на учители на ученици от 11 до 18 години, оформяща съдържанието на *Формуляр за доклад на учителя* (TRF, Achenbach, 2013), който включва референти за категоризиране на 6 самостоятелни скали в психологическия профил на всеки ученик. Академичният прогрес на учениците се оценява чрез друга група от 21 твърдения (Въпроси C54-C74), разпределени в 3 подкатегории и оценявани по скалата на Likert. *Четвъртата секция* на въпросника е с фокус към оценка на качеството на подкрепящата среда на ученика с уникални потребности. Разработената система от 31 въпроса, разпределени също в 3 субкатегории, изяснява влиянието на социално-педагогически фактори върху способността за учене и поведенческите модели на учениците.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

В увода на дисертационното изследване е заявена практическата актуалност и научната необходимост от изследване на проблема за апликация на интердисциплинарен подход, който да предложи рационални и креативни решения за академичен просперитет и успешна адаптация на децата с различни възможности към сложните реалности на съвременния живот. Направена е препратка към възможността за извършване на дълбока трансформация на

гръцката образователна система на всички нива и преоткриване на образованието с цел задаване на траектории, обезпечаващи цялостното благополучие на тези деца.

В първа глава докторант Кириакопулу представя задълбочено теоретично изследване, в което холистичната парадигма се утвърждава като нов глобален възглед за образованието и развитието, разчупващ традиционните канони на науката и практиката. Конкретизирани са аспектите на промяна от позиция на холистичната рамка, в която се вписват различните измерения на специалните образователни потребности в приобщаващото пространство. Направен е аналитичен преглед на четирите концептуални образователни модела, които представляват гръбнака на философията на холистичния подход. Следва разгръщане на дискурса с представяне на комуникативен профил на децата с нетипично развитие в периода на тяхното юношество, описание на общите и специфичните фактори, детерминиращи контрастите между възрастовите психологически характеристики при типичното и нетипичното развитие. Особено внимание е отделено на политиките, администриращи образованието на децата със специални потребности, както и на тяхната рефлексия. Важен акцент е извеждането на позитивите от приобщаващото образование за субектите, участващи пълноценно в реализацията на тази образователна стратегия. Не е подминат и проблемът за състоянието на приобщаващото образование, попаднало под влиянието на социална ситуация, драстично преобразена от COVID 19. Не на последно място по важност е коментиран въпросът за семейството (своевременна родителска интервенция, емоционална регулация, родителски стилове, позитивна семейна атмосфера) като значим фактор за цялостното благополучие на юношите.

Втората глава е посветена на методологията на емпиричното изследване. Ясно са уточнени целта, обектът, предметът и основната теза на изследователския корпус. Формулираните 4 хипотези и дефинираните изследователски задачи са логична последица от критичния анализ на литературните постижения. Участниците в изследването формират две представителни извадки от 100 специални педагози/ресурсни учители, работещи в средния курс на общообразователното училище, и 200 ученика със специални образователни потребности, обучавани в обикновения клас на училища и лицей в Гърция. Диагностичният инструментариум се базира на емпиричните методи и интерпретационния метод. Определени са съответните зависими и независими променливи. Крупното изследване се предхожда от пилотна изследователска процедура, в която участва група от 10 специални педагози с цел апробация на конструирания диагностичен инструмент, който се откроява с високи параметри на надеждност (0.7 – 0.8). Колекционирания данни са кодирани, регистрирани и обработени чрез компонентите на дескриптивната и индуктивната статистика и процедурите за регистриране на нормалност на разпределението на статистическите единици. Приложен е статистически пакет SPSS 23. Прецизната и балансирана селекция на статистически методи е ярко доказателство за високо равнище на статистическа култура от страна на докторанта.

В трета глава се анализират резултатите, получени в хода на експерименталното проучване по отношение на 8 направления: (1) извеждане на демографски характеристики на специалните педагози в 6 области; (2)

представяне на демографския профил на учениците със СОП в 4 области; (3) оформяне на емоционално-поведенчески профил на учениците: регистриране на емоционално-поведенчески реакции, прояви на тревожност, физически дискомфорт, когнитивна дисфункция и хиперкинетично разстройство, предизвикателни и асоциални модели на поведение; (4) учене и академично представяне на учениците, обхващащо: основни умения, представяне в когнитивните тестове и упражнения, постижения по учебни предмети, и всичко това под влияние на биологичните, когнитивните и поведенческите характеристики; (5) семейна, училищна и социална среда на учениците с различни възможности; (6) влияние на вътрешните фактори върху поведението и ученето на ученици; (7) Влияние на специфичните социално-педагогически фактори върху компетентността за учене на учениците; (8) Влияние на взаимодействието между вътрешните и социално-педагогическите фактори върху компетентността за учене. Представен е оригинален модел за прогнозиране на резултатите от представянето на учениците в упражнения и тестове, което придава на дисертационната разработка още по-висока добавена стойност. Оценявам по достойнство направения количествен и качествен анализ на получените данни и тяхната задълбочена интерпретация. Представената визуализация на емпиричния материал също прави отлично впечатление.

Важен и в същото време бъдещ тревога е генералният извод, до който достига докторант Кириакопулу. На тази база тя формулира препоръки, чието съдържание е наситено с идеи за подобряване на йерархичната организация между образователните политики, структури, дейности, и съответно установяване на отношения на сътрудничество между хората, които ги реализират: специални педагози, ресурсни учители, общи педагози, представители на служби за психично здраве, родители и други заинтересовани лица.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Научните приноси на дисертационния труд могат да се обособят в три области: теоретична, методологична и научно-приложна. Приемам всички посочени приноси. Това важи с особена сила за базирания върху философията на холистичната парадигма конструиран диагностичен инструмент, ориентиран към оценка на „микросистемата и макросистемата на всяка приобщаваща среда, както и за поставяне на реалистични и обективни образователни цели през всяка учебна година“.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът е публикувал 4 научни материала в периода 2020 – 2023 г., които представят на научната общност съществени моменти от дисертационното изследване. Всички са със самостоятелното участие на автора.

9. Автореферат

Авторефератът отразява съдържането на дисертационния труд. Спазена е съответната последователност на изложението и са налице всички важни компоненти от неговата структура. Продуцираният текст е представен на издържан професионален и литературен език и стил.

10. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам по-широка популяризация на получените емпирични резултати, тъй като дисертацията е с очертана приложна стойност и очаквани ефекти в текущата образователна практика. Дисертационните резултати могат да се оформят и издадат като монографичен труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Мария Кириакопулу съдържа ценни за науката и практиката резултати, които оценявам като съществен принос в педагогическото пространство. Те са в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Предвид креативното и модерно мислене на докторанта, въплътено в дисертационния труд, с убеденост давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемото научно жури **да присъди образователната и научна степен „Доктор“** на **Мария Николаос Кириакопулу** в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика, Докторска програма *Специална педагогика*.

17.02.2024 г.

Изготвил становището:

/доц. д-р Дияна Георгиева/